

ROUSSEAU JA ITSERAKKAUS: DISCOURSIN VIITE XV

Rousseau täsmentää *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité* [Tutkimus eriarvoisuuden perusteista ja alkuperästä] ja *Émile*ssä käyttämiään käsitteitä *amour-propre* ("itserakkaus") ja *amour de soi-même* ("itsensä rakastaminen") *Discoursin* loppuviiteessä XV. Tämä viite on erityisen mielenkiintoinen siksi, että luettaessa englanninkielisiä käännöksiä tai tutkimuskirjallisuutta on havaittavissa melkoista epäyhtenäisyyttä näiden käsitteiden käännöksissä. *Amour-propre* on käännetty muun muassa sanoilla "self-love" (itserakkaus), "self-aggrandissement" (itsekorostus), "vanity" (turhamaisuus) ja "pride" (ylpeys). *Amour de soi-même* osalta käännösten heterogeenisuus on vielä ilmeisempään: käsite on käännetty esimerkiksi "self-preservation" (itsesäilytys), "love of self" (itsen rakkaus), "selfishness" (itsekkyyks), "alienation of self-esteem" (itsekunnioituksen tai itserakkauten vieraantuminen), "self-esteem" (itsekunnioitus tai itserakkaus) ja jopa "self-love" (itserakkaus). Kääntäjät ja tutkijat ovat törmänneet käsittehistoriasta tuttuun ongelmaan: sana voidaan kääntää mutta käsite vain tulkita. Voidaankin kysyä onko tällaisten käsitteiden kääntäminen ylipäättään mielekäästä tai edes tarpeellista. Mielestäni ei. Pikemminkin tulisi tarkastella, miten Rousseau itse määrittelee käsitteensä ja hakea lisäselvitystä niiden historiasta ja kontekstista.

Käsitteiden historiasta

Amour de soi-même ja *amour-propre* ovat peräisin latinan sanoista *amor sui* ja *amor proprius*. *Amor sui* esiintyy muun muassa Horatiuksen, Augustinuksen ja Tuomas Akvinolaisen teksteissä. *Amor proprius* on keskiajalta peräisin oleva synonyymi *amor suille*. Alkuaan itserakkaus miellettiin yleensä negatiiviseksi ominaisuudeksi, vaikkakin se esiintyy joissakin yhteyksissä myös positiivisessa merkityksessä. Englantilaisessa ajattelussa käsite alkoi saada positiivisemmän sävyn 1600-luvulla. Positiivinen konnotaatio tuli hallitsevaksi 1700-luvulla. Esimerkiksi Pope, Butler ja Hutcheson antavat ymmärtää teksteissään, että itserakkaus sinällään ei ole negatiivinen ominaisuus. 1700-luvulla oli varsin tavallista yhdistää itserakkaustematiikka pohdintaan inhimillisen onnen saavuttamisen mahdollisuuksista. Sana *amour-propre* tuli ranskan kieleen 1600-luvun alussa. Aluksi sillä ymmärrettiin "eksklusiivista kiintymystä omaan persoonaan". Tämä käsitys käy ilmi esimerkiksi Blaise Pascalin teoksesta *Pensées* (1660), jonka mukaan *amour-propre* on sitä, että rakastaa vain itseään ja ottaa huomioon vain itsensä. 1700-luvun puolivälissä käsitteen merkitys muuttui tarkoittamaan "muut ylittävää omanarvontunnetta". Vuoden 1751 *Encyclopédiassa* todetaan, että jotkut kirjoittajat erottavat *amour-propren* ja *amour de nous-mêmes* (monikon ensimmäisen persoonan muoto) toisistaan. Artikkelin mukaan käsitteet eroavat siten, että *amour de nous-mêmes* vaikutuksesta ihmiset etsivät onneaan ja rakastavat itseään enemmän kuin omaa eksistenssiään, jolloin he eivät enää ole itse objektejaan, kun taas *amour-propre* alistaa kaiken omalle mukavuudelleen ja hyvinvoinnilleen, jolloin ihminen on itsensä objekti ja päämäärä. Rousseau ei siis suinkaan ollut ensimmäinen, joka on pitänyt tarpeellisenä erottaa nämä kaksi itserakkauten lajia toisistaan. Kuitenkin on merkille pantavaa, että tämän eron tekeminen ei ollut 1700-luvun ranskalaisessa ajattelussa itsestäänselvyys vaan monet kirjoittajat, kuten esimerkiksi Voltaire, käyttivät käsitteitä synonyymeinä.

Merja Kylmäkoski

ITSERAKKAUDESTA

Amour-proprea ja *amour de soi-même* ei pidä sekoittaa toisiinsa; nämä kaksi passiota ovat hyvin erilaisia luonteeltaan ja vaikutuksiltaan. *Amour de soi-même* on luonnollinen tunne, joka saa kaikki eläimet huolehtimaan omasta selviytymisestään ja joka, ollen ihmisessä järjen ohjaama ja myötätunnon hillitsemä, tuottaa inhimillisyyttä ja hyvettä. *Amour-propre* on vain relatiivinen tunne, keinotekoinen ja syntynyt yhteiskunnassa, joka saa jokaisen yksilön asettamaan oman etunsa toisen edelle, joka inspiroi ihmisiä kaikkeen siihen pahaan, mitä he tekevät toisilleen ja joka on ylpeyden todellinen lähde.

On selvää, että primitiivisessä tilassamme, todellisessa luonnontilassa, *amour-proprea* ei ole, sillä jokainen ihminen katselee itseään kuin hän olisi ainoa katsoja, joka häntä tarkkailee, kuin ainoa olento universumissa, joka on kiinnostunut hänestä, kuin ainoa oman arvonsa tuomari. Ei ole mahdollista, että tunne, joka saa alkunsa vertailuissa, voisi versoa hänen sielussaan. Samasta syystä tämä ihminen ei voi tuntea vihaa eikä kostonhalua, passioita, jotka voivat syntyä vain käsityksestä, että on joutunut jonkin loukkauksen kohteeksi, ja kuten ylenkatse tai vahingoittamistarkoitus, eikä pahuus, muodostavat loukkauksen, ihmiset, jotka eivät osaa arvostaa tai vertailla toisiaan voivat tuottaa toisilleen paljon vahinkoa silloin kun siitä on heille jotain hyötyä ilman, että tämä toiminta koskaan koetaan loukkauksena. Sanalla sanottuna jokainen ihminen katsoessaan kaltaisiaan jokseenkin samoja kuin hän katsoo toisen lajin eläimiä voi riistää saaliin heikommalta tai luovuttaa oman vahvemmalle pitäen näitä anastuksia luonnollisina tapahtumina ilman pienintäkään loukkauksen tunnetta tai kaunaa ja muuta passiota kuin tuskaa huonon tai iloa hyvän onnen vuoksi.

Suomentanut Merja Kylmäkoski

